„ADATSZERKEZETEK” TANTÁRGY , 1. FÉLÉV
1. ELŐADÁS'2009
(VÁZLAT)

1. ADATOK JELLEMZŐI

1.1. Azonosító

Az a ***jelsorozat***, *amellyel hivatkozhatunk a tartalmára, amely által módosíthatjuk tartalmát.*
Például:

i, j, n, a	– *változó*k nevei (szimbolikus nevek)
π, -128, 3.14, "Eredmény=", IGAZ	– *konstans*okat azonosító jelsorozat

Megjegyzés:

x := x+1

címhivatkozás *értékhivatkozás*

vagy

Feldolgoz(x) – *eljáráshívásnál nem látszik, hogy x az adat címét vagy értékét jelenti*

Eljárás Feldolgoz(**Változó** x:TX)*:* – *Ez már világos beszéd!*

1.2. Hozzáférési jog

Adatokat ***módosítani***, illetve értéküket ***lekérdezni***, használni lehet; eszerint egy adat hozzáférés szempontjából négyféle lehet:

	módosítható	lekérdezhető	
Független	*Nem*	*Nem*	***Független***
Input	**Nem**	**Igen**	**Konstans**
Output	**Igen**	**Nem**	**Virgin**
I/O	**Igen**	**Igen**	**Változó**
Háttértár-adat			**Memória-adat**

1.3. Kezdőérték

A ***születéskor hozzárendelt érték***. Változóknál deklarációban kap*hat* értéket, vagy eleve *van* típushoz rendelt kezdőérték, esetleg speciális '*nem definiált*' érték[1], s így akkor mód van hivatkozás ellenőrzésre is (*virgin*)!

[1] Ez a helyzet az interpretált nyelvek (pl. az ún. szkript-nyelvek) esetében.

1.4. Hatáskör

A ***programszöveg azon tartománya, amelyben az adathoz a hozzáférés lehetséges***.
Gondoljunk a blokkstruktúrájú programozási nyelvek egymásba ágyazódó adatdeklarációira! Így beszélhetünk: *globális* és *lokális* (sőt *saját*) adatokról.
A hatáskört „színezi” a **láthatóság** kérdése: ha egy adat azonosítója megegyezik egy olyan adatéval, amelynek hatáskörébe esik, akkor azt elérhetetlenné teszi a saját hatáskörében, hiszen az adott név alatt neki van elsősége. Ez az ún. „**luk a hatáskörben**” jelenség.

Példa:

```
…
Változó
  x:TX
Konstans
  y:TY(…)
…
  [itt az x TX, az y TY típusú]
…
Eljárás E1(Változó x:TX2):
  Változó
    y:TY2
  [itt az x TX2, az y TY2 típusú]
  …
Eljárás vége.
…
  [itt az x TX, az y TY típusú]
…
```

1.5. Élettartam

A ***futási időnek az az intervalluma, amelyben az adat azonosítója mindvégig ugyanazt az objektumot jelöli***.
Meggondolandó a az élettartam hatáskörrel való kapcsolata! Globális –azaz a legfelsőbb szinten deklarált–, lokális –pl. egy eljárásban vagy függvényben deklarált– adatok hatásköre és élettartama bizonyos értelemben azonos, amíg a „dinamikus” –azaz futásközben, a programozó döntése szerint születő és megszűnő– adatok esetében már nincs meg az előbbi pontos párhuzam. L. később!)

1.6. Értéktípus

Az adatoknak az a tulajdonsága, hogy ***értékei*** mely **halmaz***ból* származnak (*értékhalmaz*) és **tevékenységek***nek* (eljárások, függvények, operátorok) *mely „**készlete**, amely létrehozza, felépíti, lerombolja* és *részekre bontja*”, alkalmazható rá (*asszociált műveletek*).

2. AZ ÉRTÉKTÍPUS

2.1. Az értéktípusról általánosságban

Összetettség (strukturáltság) szempontjából:

- *skalár* (vagy *strukturálatlan*)
- *összetett* (más szóval *strukturált*)

A*datstrukturálási módok*:

Strukturálási mód		→	Adatszerkezet
Keresztszorzat	A×B…	→	Rekord
(Megkülönböztetett) egyesítés	A×B×…(C×D∪E×F∪…)	→	Alternatív rekord
Halmazképzés	2^A	→	Halmaz
Iterált-képzés	A^*	→	Sorozatfélék

2.2. Az asszociált műveletek osztályozása

Az asszociálható műveleteket csoportosítjuk:

- *értékadás* (azonos típusúak közötti adatmozgatás: másolatkészítés, értékmegosztás),

Példa:

```
…
Típus
  TPont=Rekord(x,y,z:Valós)
Változó
  Origó,Egys,Q:TPont
…
  Eltol(Origó,Egys)
  Q:=Origó
…
Eljárás Eltol(Változó p:TPont;Konstans Δ:TPont):
  [értékmegosztás jön létre a formális és az
   aktuális paraméterpárok között]
  p.x:+Δ.x; p.y:+Δ.y; p.z:+Δ.z [2]
Eljárás vége.
…
[értékmásolások az értékadások két oldala között]
```

[2] A $Valami_1$:+$Valami_2$ utasítás szemantikusan ekvivalens a $Valami_1$:=$Valami_1$+$Valami_2$ utasítással.

- *típusátviteli függvények:*
  - *Konstrukciós műveletek* (strukturált érték létrehozása)

    Példa:

```
…
Típus
  TPont=Rekord(x,y,z:Valós)
  TVárakozók=Sor(TEmber)
  TPMut=TPont'Mutató    [l. később]
Változó
  p,q:TPont
  v:TVárakozók
  pm:TPMut
…
  p:=TPont(1.0,0.0,0.0)
  Üres(v)
  Létrehoz(pm,p); q:=TPMut(pm)    [l. később]
…
```

  - *Szelekciós operációk*

    Példa:

```
…
  hossz:=SQRT(p.x^2+p.y^2+ p.z^2)
  vevő:=Első(v)
 …
```

  - *Azonosság* és más *relációk*

    Példa:

```
…
Típus
  TNap=(hétfő,kedd,szerda,csütörtök,péntek,
        szombat,vasárnap) [l. később]
Konstans
  napSzám:Egész(Számosság'TNap) [l. később]
Típus
  TNapNév=Tömb(1..napSzám:Szöveg)
Konstans
  SNapHu:TNapNév=
         ('hétfő','kedd','szerda','csütörtök',
          'péntek','szombat','vasárnap')
  SNapEn=
         ('Monday','Tuesday','Wednesday',
          'Thursday','Friday',
          'Saturday','Sunday')
Változó
  nN:TNapNév
  mn:TNap
  c:Karakter
…
```

```
  Ha c='E' és nN=SNapHu akkor nN:=SNapEn
…
  Ciklus amíg mn≤péntek
…
```

- *Számosság-függvény*

  Példa:

```
…
Típus
  TNap=(hétfő,kedd,szerda,csütörtök,péntek,
        szombat,vasárnap)
Konstans
  napSzám:Egész(Számosság'TNap)
  SNap:Tömb(1..napSzám:Szöveg)=
       ('hétfő','kedd','szerda','csütörtök',
        'péntek','szombat','vasárnap')
…
```

- *Min és Max típusoperátor*, amelyek értelemszerűen csak *rendezett típusok* esetén léteznek. Nem keverendő össze az adatokra (nem típusokra!) alkalmazandó függvényekkel!

  Példa:

```
…
Típus
  TNap=(hétfő,kedd,szerda,csütörtök,péntek,
        szombat,vasárnap)
Konstans
  SNap:Tömb(Min'TNap..Max'TNap:Szöveg)=
       ('hétfő','kedd','szerda','csütörtök',
        'péntek','szombat','vasárnap')
…
```

- *Sorszám- (vagy Rend-) függvény*

  Példa:

```
…
  első:=Sorszám(hétfő) [első:=0]
  utsó:=Sorszám(vasárnap) [utsó:=6]
  A_Kód:=Sorszám('A') [A_Kód:=65]
…
```

- *Be/Ki műveletek* (konverzió az input/output és belsőábrázolás között)

  Példa:

```
…
Változó
  nap:TNap
…
  Be: nap   [nap<Max'TNap]
  Ki: Következő(nap)
…
```

- *Transzformációs* (a típuson értelmezett, a típusra képező függvények)

  Példa:

```
…
Típus
  TPont=Rekord(x,y,z:Valós)
Változó
  kövNap,nap:TNap
  p,q:TPont
…
  kövNap:=Következő(nap)
  táv:=Hossz(p)-Hossz(q)   [Hossz a programozó
                            által definiált fv.]
…
```

3. EGYSZERŰ ADATTÍPUSOK

Alábbiakban definiáljuk az „eredendően” szerkezetnélküli ún. ***skalár*** típusokat, megadva ezek *értékhalmaz*át, a hozzátapadó *művelet*ek, *reláció*k halmazát. Két típus „lóg ki” ezek közül. A szöveg (string) és a mutató típus. A ***szöveg típus***t azért soroljuk ide, mert a programozási nyelvek majd mindegyike fölkínálja, s így hozzátartozik az ún. *elemi* (natív) *típusok*hoz, másrészt abban jócskán eltér a későbbiekben tárgyalt összetettektől (s így oda még kevésbé illik), hogy elemeinek típusa nem választható meg szabadon. A ***mutató*** típus valóban szerkezet nélküli, hisz értékhalmaza a memóriacímek egy részhalmaza (ezért tárgyaljuk itt), de az is kétségtelen, hogy oly szorosan tapad valamely összetett típushoz, amely címét tartalmazza, hogy anélkül értelme sem lenne bevezetni.

A tárgyalt típusokról a következőket adjuk meg:

- ***Értékhalmaz***
- ***Kezdőérték***, amit az ilyen típusú objektum létrejövetelekor kap.[3]
- ***Asszociált műveletek***
- (s esetleg) tipikus ***ábrázolása***(i)
- (s néhány esetben) ***példa.***

A rövid leírás kedvéért időnként alkalmazni fogjuk a ***Típ*** jelölést az éppen tárgyalt típusra való hivatkozásra. (Értelemszerűen akkor, amikor a típus nevét a programozó feladata megadni.) Származtatott típus esetén pedig gyakorta a ***TB*** az ún. *bázistípus*ra (amelyből kiindulunk) utal.

[3] És most legkevésbé sem hagyjuk magunkat befolyásolni olyan programozási nyelvektől, amelyben a változók létrejöttét nem kíséri automatikus kezdőértékadás.

3.1. Elemi adattípusok

3.1.1. Egész

Értékhalmaz	-32768**..**32767 ⊂ **Z** (*Min'Egész***..***Max'Egész*)
Kezdőérték	**0**
Műveletek	**+**, **–**, *****, **Div** (egészosztás), **Mod**, **-** (unáris mínusz), **^** (pozitív egészkitevős hatványozás) **:=** **=**, **<**, **≤**, **≥**, **>**, **≠** **Be:**, **Ki:**
Ábrázolás	ún. (16-bites) *kettes komplemens kódú*

Megjegyzés:

A programozási nyelvek többféle értékhalmazzal is felkínálnak efféle típusokat. Pl. a Turbo Pascal megkülönböztet BYTE, SHORTINT (8 bites); INTEGER, WORD (16-bites); LONGINT (24 bites)… Ennek ellenére nem tartjuk fontosnak az algoritmikus nyelvben ezeket megkülönböztetni, annál is kevésbé, mert ha kell, a „szélsőséges értékeire" tudunk hivatkozni a Min'Egész és Max'Egész típusfüggvénnyel anélkül, hogy letennénk a voksunkat bármelyik konkrét értékhalmaz mellett.

3.1.2. Valós

Értékhalmaz	???..??? ⊂ **R** (*Min'Valós***..***Max'Valós*)
Kezdőérték	**0.0**
Műveletek	**+** , **–** , ***** , **/**, **-** (unáris mínusz), **^** **:=** **=**, **<**, ≤, ≥, **>**, ≠ **Be:**, **Ki:**
Ábrázolás	ún. *lebegőpontos ábrázolás* (pontosabb lenne, ha e típust *racionális*nak nevezzük, mert csak racionális számot képes ábrázolni), vagy ún. *pakolt decimális* ábrázolás

Megjegyzések:

Vegyük észre, hogy ugyanazok a műveleti jelek most –ha hasonló jelentéssel is, de– mégsem egészen ugyanazzal a jelentéssel bírnak. (Polimorfizmus.)

Itt már föl sem vállaltuk az értékhalmaz pontosítását, mivel ez sokkal inkább implementációfüggő, mint az egész számoké.

3.1.3. Logikai

Értékhalmaz	*Hamis*..*Igaz* ⊆ **L** (*Min'Logikai*..*Max'Logikai*)
Kezdőérték	**Hamis**
Műveletek	**nem**, **és**, **vagy** **:=** =, <, ≤, ≥, >, ≠ **Be:**, **Ki:**
Ábrázolás	0 ≡ *Hamis*, –1 ≡ *Igaz* – azaz (valamely) egész típusra visszavezetés; néha 1 ≡ *Igaz* – ekkor 1 bites az ábrázolás

3.1.4. Karakter

Értékhalmaz	0..255 -*kód*ú jelek (*Min'Karakter*..*Max'Karakter*)
Kezdőérték	**Min'Karakter**
Műveletek	**Karakter(.) – Karakter**: Egész→Karakter **Sorszám(.) – Sorszám**: Karakter→Egész (belső kód) **:=** =, <, ≤, ≥, >, ≠ **Be:**, **Ki:**
Ábrázolás	Valamely kódrendszer szerinti kód, mint előjelnélküli szám. (*Fix bitszámú kód*.)

Megjegyzés:

Sokfajta kód rendszer létezik (legismertebbek: ASCII, UNICODE). Többségük fix bitszámú (ASCII 8 bites, UNICODE 16 bites), de elképzelhető változó bitszámmal dolgozó is. (L. Huffman-kódolás.)

3.1.5. (Absztrakt)Felsorolástípus

Értékhalmaz	**(**konstans$_1$**,** konstans$_2$**, ... ,** konstans$_N$**)** (*Típ* jelölje a típus azonosítóját) (*Min'Típ*=konstans$_1$..*Max'Típ*=konstans$_N$)
Kezdőérték	**Min'Típ** vagy **NemDef**
Műveletek	**Következő(**Típ-*típusbeli érték*), – **Következő**: Típ→Típ **U** {NemDef} **Előző(**Típ-*típusbeli érték*), – **Előző**: Típ→Típ **U** {NemDef} **Sorszám(**Típ-*típusbeli érték*), – **Sorszám**: Típ→Egész **Típ(***egész típusú érték*), – **Típ**: [0..**Sorszám(Max'**Típ)]→Tip **:=** =, <, ≤, ≥, >, ≠ (a *felsorolás sorrendje* egyben *rendezés* is) **Be:**, **Ki:**

Ábrázolás	A minimálisan szükséges bitszámú (≈$\log_2$(**Számosság**'Típ)) kód, mint előjelnélküli szám.

Megjegyzések:

Az értékhalmazban szereplő, ismétlődés nélküli, szimbolikus nevek (a típus konstansai) ***nem lehetnek más típus*** (pl. egy másik felsorolástípus) ***értékhalmazában***, ez a feltétel amiatt szükséges, mert a fordítóprogram így mindig egyértelműen el tudja dönteni a konstans „hovatartozását". Természetesen „…" nem szerepelhet a felsorolásban, mivel a fordítónak nincsenek „előzetes elképzelései" arról, hogy mik lehetnének ott a felsorolásban.

Mindazon típusokat, amelyek értékkészletét konstansainak egyszerű fölsorolásával adhatunk vagy adhatnánk meg ***diszkrét típus***nak hívjuk. Tehát ilyen az `Egész`, a `Logikai`, a `Karakter`, de lehet bármilyen –a program írója által kreált– *absztrakt konstans*okat tartalmazó fenti *absztrakt felsorolástípus* is.

Példa:

```
Típus
  TNap=(hétfő, kedd, szerda, csütörtök, péntek, szombat,
        vasárnap)
Változó
  tegnap,ma,holnap: TNap
Konstans
  ünnepnap: TNap(vasárnap)
…
  Ha ma=Min'TNap akkor  tegnap:=Max'TNap
                 különben tegnap:=Előző(ma)
  Ha ma=Max'TNap akkor  holnap:=Min'TNap
                 különben holnap:=Következő(ma)
  első:=Sorszám(hétfő) [első:=0]
  utsó:=Sorszám(vasárnap) [utsó:=6]
…
```

3.1.6. (Rész)Intervallumtípus

Csak ***diszkrét*** típusból származtatható egyszerű típus. Jelöljük a bázistípust TB-vel.

Értékhalmaz	konstans$_1$..konstans$_2$ ⊆ TB (*Min'Típ*=konstans$_1$..*Max'Típ*=konstans$_2$)
Kezdőérték	**Min'Típ** vagy **NemDef**
Műveletek	TB-vel megegyező műveletek (korlátozva persze az értékhalmazra)
Ábrázolás	TB-vel megegyező ábrázolás

Példa:

```
Típus
  TNap=(hétfő, kedd, szerda, csütörtök, péntek, szombat,
        vasárnap)
  TMunkanap=hétfő..péntek
  THétvége=szombat..vasárnap
Változó
  tegnap,ma,holnap: TNap
Konstans
  ünnepnap: TNap(vasárnap)
…
  Ha ma=Min'TNap akkor  tegnap:=Max'TNap
                különben holnap:=Előző(ma)
  Ha ma=Max'TNap akkor  holnap:=Min'TNap
                különben holnap:=Következő(ma)
  első:=Sorszám(hétfő) [első:=0]
  utsó:=Sorszám(vasárnap) [utsó:=6???]
…
```

Megjegyzések:

1. Érdekes anomáliára vezet a `Sorszám` és `Típ` típuskonstrukciós függvény következetes bevezetése. Miért?
2. Ha a diszkrétségtől eltekintünk, kiterjeszthető a `Valós`akra is az intervallumtípusképzés. Ez persze csak azzal a többlettel képzelhető el, hogy egy lépésközt is megadunk a származtatáshoz (amelyre vannak persze elvárások).
3. További általánosítás lehetséges: nem első és utolsó elem által meghatározott része egy értékhalmaznak, hanem valamilyen (*predikátum*mal definiált) tulajdonságnak eleget tevő elemeinek részhalmaza.

Példa:

```
Típus
  TTermSzám=Egész
            [Típusinvariáns: i:Egész : i>0]
  TPrímek=TTermSzám
          [Típusinvariáns: n:TTermSzám : Prím?(n)]
          Függvény Prím?(Konstans x:Egész):Logikai
            …
          Függvény vége.
…
```

3.1.7. Szövegtípus

Értékhalmaz	MaxHossz darabnyi jelből álló karakterláncok halmaza ⊂ **Karakter*** (*Min'Szöveg*..~~*Max'Szöveg*~~) – *alfabetikus* rendezés szerinti első (=üres szöveg); az utolsó erősen reprezentációfüggő, ezért nem definiáljuk.
Kezdőérték	**''** azaz üres-szöveg (**Min'Szöveg**)
Műveletek	**+**, **Hossz(.)**, **Balrész(.)**, **Jobbrész(.)**, **Jele(.)** **:=** =, <, ≤, ≥, >, ≠ **Be:**, **Ki:**
Ábrázolás	**Rekord**(hossz:Egész, jel:**Tömb**(1..MaxHossz:Karakter)) – Pascal-stílusú Karakter* × SzövegVégJel – C-stílusú

3.2. Mutató típusok

Az alcímbeli többes szám jogos, mert valójában tetszőleges (többnyire összetett) típushoz, mint bázistípushoz (`TB`) szervesen tartozhat egy-egy ilyen típus. Egy konkrét mutató típusú objektum ***csak egyfajta*** (nevezetesen `TB`-típusú) ***elemek kezdőcímei***t hordozhatja. E szigorúság oka: az ellenőrizhetőség, biztonságosság.

Értékhalmaz	Memóriacím, amely valamely TB-típusú elem kezdőcíme, vagy **Sehova** (rendezésnek nincs értelme ⇒ ¬∃*Min'Típ, Max'Típ*)
Kezdőérték	**Sehova**
Műveletek	**Lefoglal(Változó** m:Típ, **Konstans** e:TB**)** – az eljárás létrehoz a memóriában egy TB-elemet, amelynek értéke éppen 'e', és a *cím*ét teszi 'm'-be; ha nincs elegendő hely, akkor 'm'-be **Sehova** érték kerül. Elhagyható a kezdőértéket definiáló paraméter, ekkor a TB-beli *iniciális* értékű elem keletkezik. **Típ(Konstans** m:Típ**)**:TB – a függvény az 'm'-beli címnél kezdődő TB-elemet adja vissza értékként **Felszabadít(Változó** m:Típ**)** – az eljárás felszabadítja a memória 'm'-ben lévő címtől kezdődő TB-elemnyi tartományát, majd 'm'-be a **Sehova** érték kerül. **:=** **=, ≠, <, ≤, ≥, >** **Be:, Ki:**
Ábrázolás	Memóriacím

Megjegyzések:

A `Lefoglal` művelet fent taglalt szemantikája is indokolja a szigorú típusosság kívánalmát!

A Pascal-beli `Lefoglal` művelet, a `New`, nem foglalkozik kezdőértékadással, sőt a helyfoglalás sikertelenségét sem közli a `Sehova`, vagyis a `Nil` értékkel. A `Felszabadít`, `Dispose` művelet sem törli a mutatót.

Példa:

```
…
Típus
  TBlokk=Tömb(1..MaxM:TElem)
  TBMut=TBlokk'Mutató
  TBlokkok=Tömb(1..MaxN:TBMut)
Változó
  e:TElem;     i:Egész
  b:TBlokk;    bk:TBlokkok;    bm:TBMut
…
  Ciklus i=1-től MaxN Div 2-ig
    Lefoglal(bm)   [bm-be kerül a lefoglalt TBlokk-nyi
                    terület címe, és a bm-nél kezdődő
                    tömb elemei TElem-kezdőértékűek]
    bk(i):=bm      [bk i. eleme a dinamikusan lefoglalt
                    tömb címe; értékmegosztás]
    … [a bk(i) tömbbe értékek kerülnek] …
  Ciklus vége
  b:=TBlokk(bk(1))   [az első blokk b-be]
  bm:=bk(1)          [az első blokk címe bm-be]
  Ciklus i=1-től MaxM-ig
    TBlokk(bm)(i):=e  [TBlokk(bm) bm-nél kezdődő blokk
                       mint tömb,
                       TBlokk(bm)(i) a tömb i. eleme]
  Ciklus vége
  [vajon milyen értékek vannak a bk(2..MaxN) elemekben;
   és mit mondhatunk a TBlokk(bk(2..MaxN)) értékéről?]
…
```

4. ÖSSZETETT ADATTÍPUSOK – TÍPUSKONSTRUKCIÓK

Helyesebb összetett típusok helyett ***típuskonstrukciók***ról beszélni, mivel valahány összetevő típusból hozunk létre, konstruálunk egy újat; s az ilyeneket létrehozni képes eszközöket ***típuskonstrukciós eszközök***nek hívni.

Többnyire *nem* magától értetődő az ilyen struktúrák *rendezése*, ezért sem a `Min'`, sem a `Max'` típusfüggvényt nem jelezzük. (Megjegyezzük: természetesen nem elképzelhetetlen – sőt!–, hogy utólag valamilyen rendezést rájuk is definiáljuk. Erről később még szó esik.)

A korábbi szokásos mondanivalók mellé bekerül a „konstrukció”, amelyben tisztázzuk az alkalmazás szintaxisát.

Rövidítés miatt a bázistípusokat sorszámozzuk és így jelöljük: TB_1, TB_2, …

4.1. Összetett típusok osztályozásai

A bázistípusok sokfélesége szerint –

- *Heterogén* (rekord, alternatív rekord)
- *Homogén* (sorozatfélék: tömb, lista…, halmaz; rekurzív típusok: lista, fa; gráf…)

Rákövetkezési reláció az elemei között –

- *Nincs* (értelmetlen: rekord, alternatív rekord; lehetne, de nincs: halmaz)
- *Egyértelmű*, kivéve a szélső elemeket (sorozatfélék: tömb, lista,…)
- *Többszörös* (rekurzív típusok közül a fa; gráf)

4.2. Rekord

Konstrukció	**Rekord(**mező$_1$**:** TB$_1$**,** mező$_2$**:** TB$_2$ …**)**
Értékhalmaz	TB$_1$×TB$_2$×…
Kezdőérték	Az egyes komponensekhez tartozó kezdőérték.
Műveletek	**Típ(Konstans** m$_1$**:** TB$_1$**,** m$_2$**:** TB$_2$ …**)** – létrejön egy Típ típusú konstans m$_1$, m$_2$… mezőértékekből (konstrukciós operáció) objTip**.mező$_i$**:TB$_i$ – a „szokatlan” szintaxisú művelet értéke az adott Típ típusú objektum (objTip) mező$_i$ mezőjének értéke… (szelekciós operáció) objTip**.mező$_i$**:TB$_i$**:=**e$_i$ – a „szokatlan” szintaxisú értékadás eredménye az adott Típ típusú objektum (objTip) mező$_i$ mezőjének értékül adja e$_i$-t… **:=** **=**, **≠** **Be**:, **Ki**:
Ábrázolás	A mezők folytonos memóriaterületre képezve, a felsorolás sorrendjében.

4.3. Alternatív rekord

Olyan rekordféléről van szó, amelynek valamely mezőjétől (mezőitől) függ további mezőinek típusbesorolása.

Konstrukció	**Rekord(** mező$_1$**:** TB$_1$**,** … mező$_K$**:** TB$_K$**,** **Alternatívák** felt$_1$(mező$_1$,…) **esetén (**mező-k sorozata**),** … felt$_m$(mező$_1$,…) **esetén (**mező-k sorozata**)** **Alternatívák vége)**
Értékhalmaz	TB$_1$×…TB$_K$×…∪$_{(i=1..m)}$TB$_{i,1}$×…TB$_{i,k_i}$
Kezdőérték	A nem egyértelműsége miatt **NemDef**.
Műveletek	A rekordhoz hasonlóan.
Ábrázolás	A mezők folytonos memóriaterületre képezve, a felsorolás sorrendjében, a

	hosszat a leghosszabb alternatívával számolva.

Példa:

```
…
Konstans
  ffi: Egész(1)
  nő : Egész(2)
Típus
  TDátum=...
  TNem=ffi..nő
  TKontroll=Függvény(TNem,Dátum,0..999):0..9
  Függvény Kontroll(Konstans n:TNem
                             d:TDátum
                             x:0..999):0..9
    [Kontroll: egy TKontroll típusú konkrét függvény]
    …
  Függvény vége.
Típus
  TSzemSzám=Rekord(
    nem:TNem
    szülidő:TDátum
    sorszám:Egész
    ellenőr:TKontroll [itt csak olyan fv-típus képzelhető
                       el, amely értelmezési tartománya:
                       TNem×TDátum×Egész; értékkészlete
                       most nincs megkötve])
  TSzemély=Rekord(
    szsz:TSzemSzám
    név:Szöveg
    Alternatívák
      nem=nő  esetén (lnév :Szöveg)
      nem=ffi esetén (katsz:Egész)
    Alternatívák vége)
Konstans
  Jézus:TSzemély((ffi,
                  1.12.25,
                  123,
                  Kontroll) [szsz mező tartalma],
                  'Jézus Krisztus' [név mező],
                  (123456) [nem=ffi⇒katsz mező])
…
```

4.4. (Hatvány-)Halmaz

Csak *diszkrét* (többnyire nagyon is korlátozott számosságú) típusnak definiálhatjuk a hatvány-halmaz-típusát.

Konstrukció	**Halmaz(**TB**)** (*Min'Típ*=∅**..***Max'Típ*=TB-értékhalmaz, a tartalmazás alapján rendezve)
Értékhalmaz	TB*
Kezdőérték	**Üres** halmaz
Műveletek	∈ (eleme), ∩ (metszet), ∪ (egyesítés), \ (különbség), ∅ vagy **Üres** (üres halmaz létrehozás), **Üres?** (logikai értékű függvény) **:=** =, < (⊂), ≤ (⊆), ≥ (⊇), > (⊃), ≠ **Be**:, **Ki**:
Ábrázolás	**Tömb**(TB:Logikai) – azaz bitvektor az adott elem tartalmazása vagy nem tartalmazása szerint; **Lista**(TB) – tartalmazott elemeinek felsorolása [l. később]

Példa:

```
…
Típus
  TÓra=0..23
  TNap=Halmaz(TÓra)
Változó
  ma,holnap:TNap
Konstans
  munkanap:TNap(7..12,14..20)
…
  Üres(ma)   [ma nincs kötött program ⇒ ma „szabad”]
  Ha Üres?(holnap) akkor ma:=munkanap
…
```

4.5. Tömb

Konstrukció	**Tömb(**TIndex **:** TElem**)**
Értékhalmaz	TElem$^{\text{Számosság(TIndex)}}$
Kezdőérték	TElem típus kezdőértékei
Műveletek	objTip**(**i**)** (a Típ típusú objTip tömb i. TElem típusú eleme), objTip**(**i**):=**e (a Típ típusú objTip tömb i. eleme legyen 'e' értékű) **:=** **=,** ≠ **Be**:, **Ki**:
Ábrázolás	Az elemek folytonos memóriaterületre képezve, növekvő index sorrendben. (L. később)

5. SOROZATTÍPUSOK

Sorozattípusnak hívjuk azt a típust, amely

1. ***homogén*** (azaz elemei egyetlen bázistípushoz tartoznak),
2. ***egyértelmű rákövetkezési reláció*** van elemei között (az adott elemét legfeljebb egy elem követheti),
3. ***egyetlen*** olyan eleme van, amelyet ***nem előz meg*** másik, s ***egyetlen*** olyan, amelyet ***nem követ***.

5.1. Sorozatműveletek

Nagyon sokféle sorozattípus alkotható meg, mégha nem különböztetjük meg a különböző bázistípusúakat egymástól (azaz a *strukturálisan azonosak*at). Jellegzetes művelet-együttest rendelve hozzájuk kapjuk a későbbiekben tárgyalt egyes, fontos alosztályait.
A legfontosabb műveletei, halmozva, a következők:

Művelet	Tevékenység-leírás
Üres	Létrehoz, elemek nélkül.
Létrehoz	Létrehoz, struktúrától függő elemekkel.
Üres?/Teli?	Ellenőrzi, hogy van-e eleme / bővíthető lenne-e?
ElemSzám	Hány eleme van?
Beilleszt	Struktúrától függő helyre új elemet illeszt.
Kihagy	Struktúrától függő helyről elemet hagy el.
Első/Utolsó	Első / utolsó elemének értékét adja.
Elejéről/Végéről	Leválasztja a sorozat első / utolsó elemét, értékét is visszaadja.
ElsőUtániak/UtolsóElőttiek	Eldobja az első / utolsó elemet.
Elejére/Végére	A sorozat első eleme elé / utolsó eleme mögé illeszt egy újat.
Elem	Struktúrától függően meghatározott elemének értékét adja vissza.
ElemMódosít	Struktúrától függően meghatározott elemének új értéket ad.
Elsőre/Utolsóra	A struktúra első / utolsó elem lesz az aktuális (ha volt ilyen).
Előzőre/Következőre	A struktúra aktuális eleme (ha volt ilyen) legyen az eddigit megelőző / követő.

Aszerint, hogy mely műveleteket engedjük meg, egy sorozatfélénél beszélhetünk az alábbi típuskonstrukciókról. Nem jelöljük az „altípus-osztályokat”, továbbá a tevékenységeket nem a „hagyományos” nevükön említjük.

Típuskonstrukció	Tevékenységhalmaz
Tömb	(Létrehoz, ElemSzám,) Elem, ElemMódosít
Lista	Üres, Üres?, Teli?, Beilleszt, Kihagy, Elsőre, Utolsóra, Előzőre, Következőre, Elem, ElemMódosít
Sor	Üres, Üres?, Teli?, ElemSzám, Első, Elejéről, Végére

Verem	Üres, Üres?, Teli?, ElemSzám, Első, Elejére, Elejéről
Táblázat	Üres, Üres?, Teli?, ElemSzám, Elem, ElemMódosít…
InputSzekvenciálisFile	Létrehoz, Üres?, Elejéről
OutputSzekvenciálisFile	Üres, Üres?, Teli?, Végére
DirektFile	Üres, Létrehoz, Üres?, Teli?, ElemSzám, Elem, ElemMódosít…
AsszociatívFile	Üres, Üres?, Teli?, ElemSzám, Elem, ElemMódosít…

5.2. Sorozatok ábrázolásának lehetőségei

Folytonos ábrázolás, amikor az elemeket a memóriában a *kezdőcímtől szorosan egymásután* helyezzük el.

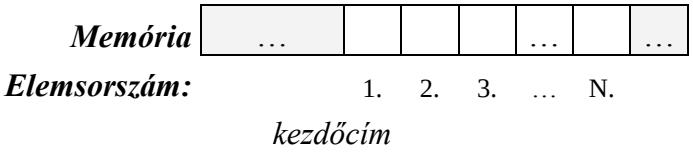

Láncolt ábrázolás, amelynél az elemek a memóriában elszórva helyezkednek el, a rákövetkezést mutatóval biztosítjuk.

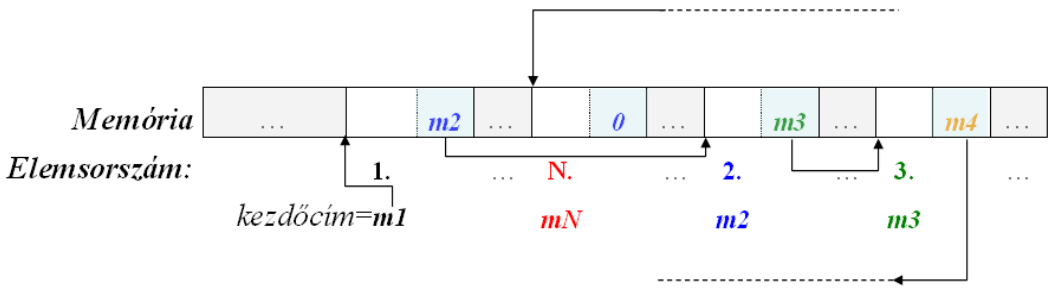

Blokkolt ábrázolás ötvözi az előbbi kettőt úgy, hogy láncot hoz létre az elemek egy adott számú elemet tartalmazó tömbjéből.

6. A MODUL MINT A TÍPUSMEGVALÓSÍTÁS KERETE

6.1 Mi a típus?

Amit már tudunk – „statikus kellékek”

- ***Értékhalmaz***
- ***Műveletgarnitúra***

Miket kell megadni ahhoz, hogy mondhassuk: a típust „teljesen” ismerjük?

A statikus kellékeken, ismereteken túl:

- ***Szignatúra*** – milyen dolgokkal manipulál a művelet (*értelmezési tartomány*), s mit állít elő (*értékkészlet*)?
- A ***műveletek „(együtt)működése”*** – hogyan függnek össze a műveletek transzformációi (*axiómák*)?

Mit értünk a típus megvalósítása alatt?

Annak definiálását, hogy milyen leképezést valósítanak meg az egyes műveletek (***szemantika-definíció***), és hogyan lehet „megszólítani” őket (***szintaktika-definíció***):

1. Definiálhatjuk ***csak a kapcsolatukat***, egymásra hatásukat, axiómák megadásával. (***Algebrai specifikáció***)
2. Definiálhatjuk az egyes műveletek „***egyedi***” ***leképezés***ének megadásával. Ez az *export modul* feladata, amely tartalmazza a *szignatúrákat* és –esetleg– az *elő-utófeltételeket*. (***Algoritmikus specifikáció***)
3. Rögzíthetjük az egyes műveleteket „***egyedi***” ***megvalósítások***kal, amelyben már figyelembe vesszük a típus már rögzített ábrázolását. Ez a ***reprezentációs-implementációs modul*** feladata.

A fenti 2-3.-at egyaránt vonatkoztathatjuk ***algoritmus***ra és konkrét ***programozási nyelv***re. A következő („6.3. A modul”) fejezetben mi az algoritmikus nyelvünket bővítjük ki úgy, hogy kezelhető legyen benne e kérdéskör. Mivel nem állunk meg a puszta elmélet síkján tisztázzuk azt is („7. A modulfogalom és a Pascal nyelv” fejezetben), hogy az általunk használt lingua franca, a Pascal programozási nyelv, milyen lehetőséget ad mindehhez.

6.2. A típus algebrai specifikációjáról

Röviden utalunk a nyelv azon kiegészítésére, amelyben tisztázni fogjuk „globális” elvárásainkat az adott típussal szemben. Ezt a legabsztraktabb elképzelést formálisan egy algebrai alapú nyelven írjuk le, az alábbi keretben:

Szintaktikai „minta”	Magyarázat
Típus *TípusKonstrukció*(*paraméterek*): **Asszociált műveletek:** *Operáció(értelmezési tartomány): Értékkészlet* *…* **Axiómák:** **Jelölések:** • *objektum: Típus(paraméterek) =* *értelmező megjegyzés* • *…* **1°** *… az axióma informális szövege ...* *a formalizált axióma* **2°** *…*	*A definiálandó típuskonstrukció „alkalmazási sablona” (feje).* *Operációinak szignatúrája (értelmezési tartománya, értékkészlete)* *Az operációk kapcsolatát leíró axiómák, és a bennük fölhasznált objektumok „deklarációi”.* *Axióma-állítások esetleg kibővítve fontos következményállításokkal.*

Mint a példából is kiderül, alkalmazunk néhány konvenciót, amelyet most –az idő rövidsége miatt– nem taglalunk. (A részletekhez lásd a Típus-specifikációkban.)

Visszatérő példa legyen a hét napjainak típusa! Nézzük ennek egy lehetséges algebrai leírását! Megjegyzem: a példa nem „tipikus” bizonyos értelemben, mivel a napok típusa egy *konkrét*

típus, így nem tudunk élni a fenti típus-specifikálási „nyelvezet” paraméterezési szolgáltatásaival.

Példa:

Típus TNap:

Asszociált műveletek:

Hétfő,Kedd,Szerda,Csütörtök,
Péntek,Szombat,Vasárnap,
Min,Max:TNap
Számosság:Egész[4]

Létrehoz:TNap
Lerombol(TNap)
Következő(TNap):TNap ∪ {NemDef}
Előző(TNap):TNap ∪ {NemDef}
Sorszám(TNap):Egész
TNap(Egész):TNap ∪ {NemDef}
<(TNap,TNap):Logikai

Axiómák:

- *a:TNap*
- *n:Egész*

0° A minimális érték a Hétfő, a maximális a Vasárnap, a típus számossága 7.

Számosság=7 ∧ Min=Hétfő ∧ Max=Vasárnap

1° Létrehozás utáni értéke Hétfő.

a=Létrehoz ⇒ a=Hétfő

2° Lerombolás után nincs értelme a műveletek (a Létrehoz kivételével) alkalmazásának.

Következő(Lerombol(a))=NemDef ∧ …

3° Nem létezik Hétfőt megelőző és Vasárnapot követő.

Előző(Hétfő)=NemDef ∧ Következő(Vasárnap)=NemDef

4° A Következő és Előző műveletek egymás inverzei.

∃Előző(a) ⇒ Következő(Előző(a))=a ∧

∃Következő(a) ⇒ Előző(Következő(a))=a

5° A Sorszám és TNap műveletek egymás inverzei.

n∈[0..Számosság) ⇒ Sorszám(TNap(n))=n ∧
TNap(Sorszám(a))=a ∧
n∉[0..Számosság) ⇒ TNap(n)=NemDef

6° A fenti felsorolás sorrendjében növekvően rendezettek.

Következő(Hétfő)=Kedd ∧ Következő(Kedd)=Szerda …

7° A Hétfő sorszáma 0, a Vasárnapé 6.

Sorszám(Hétfő)=0 ∧ Sorszám(Vasárnap)=6

Állítás: Sorszám(a)∈[0..Számosság); és a Sorszám(a)=a fenti felsorolásbeli pozíciója + 1.

[4] A konstansokat 0-változós függvényeknek tekintjük.

Bizonyítás:
Nyilvánvaló.
8° A felsorolásban előbb szereplő kisebb, mint bármely későbbi.
a<b ⇔ Sorszám(a)<Sorszám(b)[5]*…*

Megjegyzések:

- Figyeljük meg a következőket! A ***Létrehoz*** *értelmezési tartomány nélküli* függvény, amely a „semmiből” kreálja meg az adott típusú adatot; a ***Lerombol*** pedig *értékkészlet nélküli*, amivel épp a többi, „normális” függvény ezután történő alkalmazhatatlanságát fejeztük ki. Ezt nyomatékosítjuk a **2°** axiómával is.
- Lehetséges, hogy a ***Létrehoz*** és ***Lerombol*** műveletekre a későbbiek során ***explicite nem*** lesz szükségünk. Ez a helyzet az ún. *statikus* adatoknál, amelyekre az a jellemző, hogy a deklarációk által *automatikusan* jönnek létre, s így a programozónak nincs „gondja” sem a létrehozással, sem a lerombolással. (Érdemes meggondolni, mikor kerül sor e két művelet végrehajtására a *blokk-struktúrájú nyelvek –pl. a Pascal–* esetén.)
- A ***NemDef*** egy típusfüggetlen konstans, ami akkor képződik, amikor valamilyen tiltott művelet végrehajtására kerülne sor. Ha egyszer *NemDef* érték jött ki, akkor arra alkalmazva bármely operációt, az eredmény *NemDef* marad (***implicit error-axióma***).
- Nyilvánvaló, hogy a **2-8°** axiómák feltételeül meg kellett volna fogalmaznunk, hogy az ott szereplő ***objektum létezik*** (objektumok léteznek), azaz létrehoztuk korábban. Ezt *implicite* föltételeztük.
- A **6°** axióma párjaként megfogalmazható „Előző-rendezési axiómát” következményállításként illeszthetjük a rendszerbe. (Most nem tesszük meg.)

6.3. A modul

Elsőként a programozói felületet leíró, ún. ***export modul*** szintaxisát adjuk meg:

```
ExportModul TípusNév(InputParaméterek):
    [most következnek az exportálandó fogalmak „értelmes” csoportosításban:]
  Típus    [ritkán van ilyenre szükség]
    Tip1,Tip2,...  [csak azonosítók felsorolása!]
  Konstans    [ritkán van ilyenre szükség]
    Kons1,Kons2,...[a TípusNév típus néhány kiemelendő konstansa]
  [az alábbi részben soroljuk föl a típushoz tartozó tevékenységek „fejsorait”
   és működésüket leíró elő-utófeltételeket]
```

[5] `<:TNap×TNap→Logikai` rendezés visszavezetése `<:Egész×Egész→Logikai` rendezésre.

```
  Függvény Fv1(FormParam): FvTip1
    Ef: …
    Uf: …
  Függvény Fv2(FormParam): FvTip2
    Ef: …
    Uf: …
  …
  Eljárás Elj1(FormParam)
    Ef: …
    Uf: …
  Eljárás  Elj2(FormParam)
    Ef: …
    Uf: …
  …
  Operátor Op1(FormParam): OpTip1
    Ef: …
    Uf: …
  Operátor Op2(FormParam): OpTip2
    Ef: …
    Uf: …
   …
Modul vége.
```

Megjegyzések:

- A „fő fogalom”, a ***TípusNév***, külön megadás híján is látszódó fogalom lesz.
- Az ***InputParaméterek*** lehetnek típust jellemző konstansok, de –típuskonstrukció esetén– típusok is. (Szokás e paramétereket ’generic parameter’-nek nevezni.)
- Az ***elő-utófeltételek*** időnként *elhagyhatók*. (Pl. ha ezeket csak az ábrázolás ismeretében lehet értelmesen megfogalmazni, ami e pillanatban még nem ismert.)
- A ***modulfej*** egyben a felhasználás „*mintá*jául” is szolgál (l. az alábbi példát).

  Példa:

```
ExportModul Tömb(Típus TIndex : Típus TElem):
…
Modul vége.
```

  A fenti definíció után a felhasználás szintaxisa:

```
Típus  Vektor=Tömb(1..9:Egész)
…
```

- Az egyes ***exportált fogalmak csoportosítás***ra semmilyen megkötés nincs: sem sorrendjére, sem arra, hogy hány „darabba” különítjük el őket. (Tehát lehet több konstans, típus vagy más csoport is.)
- ***Kerülni kell*** a változók exportálását. Ui. veszélyes, ha a rátámaszkodó programnak lehetősége van a reprezentált adatokkal *közvetlen* kapcsolatba kerülni. Ha ilyen igény merülne föl, akkor *definiálni kell* külön erre a célra *tevékenységeket* (eljárásokat, függvényeket, operátorokat).

Ki fogjuk egészíteni az algebrai specifikáció műveletkészletét továbbiakkal is: ***egyenlőség-vizsgálat***tal, ***értékadás***sal, ***beolvasás*** és ***kiírás*** műveletekkel, valamint a hibás elvégzés tényét rögzítő ***hiba-flag-et kezelő függvénny***el. (Ezek nélkül ugyanis felhasználhatatlan eszköz maradna a legtöbb típus, vagy mindenegyes esetben a programozónak külön kellene jól-rosszul ezekkel a műveletekkel kiegészítenie.) Mindezt annak ellenére tesszük, hogy sok esetben a programozási nyelvek nem adnak mindegyikre (pl. a „típusos” be/ki-re) módot.
Egy-két típusnál szokatlan lehet valamely ***létrehoz***ó, ill. ***lerombol***ó művelet használatának explicit felkínálása, mivel a programozási nyelvek legtöbb implementációja *automatikusan* gondoskodik a létrehozásról. (Pl. `Tömb`, `Táblázat`, `Statikus gráf`.) A leírás teljességére való törekvés, illetve az esetleges „hagyományostól” eltérő ábrázolás lehetővé tétele mégis indokolttá tehetik ezt.
Nézzük visszatérő példánk egy lehetséges export modulját!

Példa:

```
ExportModul TNap: [kiindulási alap az algebrai leírás]
  Konstans
    Hétfő, Kedd, Szerda, Csütörtök, Péntek, Szombat,
    Vasárnap:TNap
  Operátor Min:TNap
    Másnéven Min'TNap
    Ef: –
    Uf: Min=Hétfő
  Operátor Max:TNap
    Másnéven Max'TNap
    Ef: –
    Uf: Max=Vasárnap
  Operátor Számosság:Egész
    Másnéven Számosság'TNap
    Ef: –
    Uf: Számosság=7
  Függvény Következő(Konstans x:TNap):TNap
    Ef: x≠Vasárnap [v.ö. a 3. axiómával]
    Uf: Következő(Hétfő)=Kedd ∧ … [v.ö. a 6. axiómával]
  Függvény Előző(Konstans x:TNap):TNap
    Ef: x≠Hétfő [v.ö. a 3. axiómával]
    Uf: Előző(Kedd)=Hétfő ∧ … [v.ö. a 6.&4. axiómával]
  Függvény Sorszám(Konstans x:TNap):Egész
    Ef: –
    Uf: Sorszám(Hétfő)=0 ∧ … [v.ö. a 7. axiómával]
  Függvény TNap(Konstans x:Egész):TNap
    Ef: x∈[0..6]
    Uf: TNap(0)=Hétfő ∧ …
```

```
Infix Operátor Egyenlő(Konstans x,y:TNap):Logikai
  Másnéven x=y
  [ezt a függvényt nem specifikáljuk, mert az „alapokat” firtatja, és
   elkerülhetetlenül circulum viciosus-ba ütköznénk]
Infix Operátor LegyenEgyenlő(Változó x:TNap
                             Konstans y:TNap)
  Másnéven x:=y
  [ezt az eljárást nem specifikáljuk, mert az „alapokat” firtatja, és
   elkerülhetetlenül circulum viciosus-ba ütköznénk]
Infix Operátor Kisebb(Konstans x,y:TNap):Logikai
  Másnéven x<y
  Ef: –
  Uf: Kisebb(Hétfő,y)  ⇔  y≠Hétfő  ∧
      …
Operátor Be(Változó x:TNap)
  Másnéven Be:x
  Ef: Input∈{'hétfő','kedd','szerda'…}
  Uf: Input='hétfő'  ⇒  x=Hétfő  ∧
Operátor Ki(Konstans x:TNap)
  Másnéven Ki:x
  Ef: –
  Uf: x=Hétfő  ⇒  Output='hétfő'  ∧
Függvény Hibás?(Változó x:TNap):Logikai
  [teszteli, hogy volt-e hibásan elvégzett művelet (pl. amelynek
   az előfeltétele nem teljesült) az adott TNap típusú (x) adatra;
   majd inicializálódik a hiba-flag]
Modul vége.
```

Megjegyzések:

- A **Létrehoz** és **Lerombol** műveleteket ***kihagytuk*** az algoritmikus specifikációból. Ezzel eltértünk az algebrai specifikációtól. Ok: ***statikusan*** kívánjuk megvalósítani e felsorolástípust, építünk a *blokk-struktúrájú nyelvek* adatlétrehozó, -leromboló mechanizmusainak létére. (Gondoljon az eljárás-/függvény-paraméterekre és a lokális adatok kezelésére!) A *Létrehoz-axióma* persze még fel kell bukkanjon a megvalósításban a szükséges kezdőérték megadása miatt.
- A **Min**, **Max** és **Számosság** konstansokat (prefix) *0-változós operátor*ként definiáltuk, s nem konstansként, mert alkalmazásuk speciális szintaxisú (típusparaméterű). Vegyük észre, hogy ezek a konstansok minden rendezett, illetőleg véges típus esetén értelmesek. Így a használó program szintjén való megkülönböztetés érdekében olyan szintaxist kell hozzájuk rendelni, amely lehetővé teszi a típushoz kapcsolást. Ilyen probléma nem vetődik föl a többi (`Hétfő`, `Kedd` stb.), natív konstanssal kapcsolatban. (Ez a magyarázata a **Min'**Típus, **Max'**Típus, illetve a **Számosság'**Típus különleges szintaxisának.)

Példa:

```
…
  Változó
    ma:TNap
    napDb:Egész
…
  Ciklus ma=Min'TNap-tól Max'TNap-ig
   …
  Ciklus vége
  napDb:=Számosság'TNap
…
```

- Látható, hogy akkurátusan törekedtünk –bármi áron is!–, hogy az ***utófeltételekben ne nyúljunk vissza más művelethez***, csak saját „hatáskörben" definiáltuk az elvárásokat. Ha ezt az elvet nem tartottuk volna tiszteletben, akkor egyszerűen meg lehetett volna fogalmazni a **:=** és **=** operátorok utófeltételét. Például:

  Egyenlő.Uf: x=y ⇔ Sorszám(x)=Sorszám(y).

  Ekkor azonban könnyen előadódhatna az a helyzet, hogy egymásra *kölcsönösen* hivatkozva specifikáljuk őket, ami egy logikailag *értelmezhetetlen* specifikációt eredményezne.
- Az ***értékadás*** és az ***értékazonosság*** operációkról feltesszük, hogy *bitről-bitre történő másolás*t, illetőleg *azonosságvizsgálat*ot jelent, ezért nem tartjuk fontosnak feltételekkel körülbástyázni. Másrészt, ha ezt formálisan is le akarnánk írni, vissza kellene nyúlni (esetleg bit-szintű) reprezentációig, amit effajta specifikációnál elkerülendőnek tekintünk.
- Az időnként felbukkanó „**…**" folytatás jelzése formálisan ***megengedhetetlen***, azonban itt csupán egy példáról van szó, így megelégedtünk a kitalálható folytatás jelzésével.
- Fölvethető kérdés: mennyire *ugyanarról szól* a kétféle specifikáció. Valóban ez külön vizsgálandó, sőt bizonyítandó probléma.
- A „**Be:**" és „**Ki:**" operátorok működésénél két problémát kell tudni formalizálni:
  1. a ***külvilággal való kapcsolat***ét (amely karakteres alapú),
  2. ***Szöveg↔TNap transzformáció***ét.

  Az 1. általános megoldására bevezettünk két függvényt. Az **Input** megadja azt a *szöveg*et, amelyet a beolvasó utasítás talál az input-pufferben; az **Output** szimbolizálja az output-puffer állapotát (azt a *szöveget*, amely kiíródik a végrehajtás során, pl. a képernyőre). Így a 2. probléma már kezelhetővé vált, hisz az adat és transzformáltja is egy-egy memóriabeli objektumban csücsül. Fel kell figyelnünk a szöveges és a „belsőállapotú" konstansok merev megkülönböztetésére ('hétfő'≠Hétfő…)!
- **Operátor**nak azt az alprogramot nevezzük, amely az eljárástól vagy függvénytől *eltérő szintaxis*sal építhető be a programba (azaz hívható). Lehet **Infix**, ekkor a két operandus ***közé*** illeszkedik, lehet **Prefix**, ekkor ***megelőzi*** az egyetlen paraméterét, ill.

Postfix esetben ***követi***. S lehet „egyéni” szintaxisa, ekkor a **Másnéven** kulcs-szónál adhatjuk meg ezt. A leggyakoribb eset a **Prefix**, ezért ezt a minősítőt elhagyhatjuk.

- Egyik-másik operátornál „meglepő” a paraméter ***hozzáférési jog***a. A várható konstans helyett változó lett azért, mert a végrehajtás során hiba következhet be, amely által az „állapota” kényszerűen és szándékunk ellenére megváltozik. (**Következő**, **Előző**… **Hibás?**. Nagyjából azoknál, amelyeknél nem üres az előfeltétel, tehát van „esélye” a hibás használatnak. Pontosan azoknál, amelyeknek bármi köze is van a hiba-flag-hez.)

Folytassuk a megvalósítást betetéző fogalommal, a ***reprezentációs-implementációs modul***lal, röviden a ***modul***lal! Ennek feladata, hogy amit eddig elterveztünk, azt kidolgozza: azaz tisztázza, hogy

1. miként ábrázolható a típusbeli érték a memóriában, vagy bárhol (*reprezentáció*) és
2. hogyan valósíthatók meg az egyes műveletek, figyelembe véve a választott ábrázolást (*implementáció*).

A modul-szintaxis a következő:

```
Modul TípusNév(InputParaméterek):
 Reprezentáció
  …
  [a típusábrázoláshoz szükséges adatleíró „kellékek”:
   konstansok, saját típusok,
   a változó-deklarációs rész már magának a típusnak a „mezőit” határozza meg]
 Implementáció
  [itt szerepelnek az export-modulban „megjósolt”
   tevékenységek működésének részletezése…]
  Függvény Fv1(FormParam): FvTip1
    Ef: …
    Uf: …
    …
  Függvény Fv2(FormParam): FvTip2
    Ef: …
    Uf: …
    …
  Eljárás Elj1(FormParam)
    Ef: …
    Uf: …
    …
  Eljárás Elj2(FormParam)
    Ef: …
    Uf: …
    …
  Operátor Op1(FormParam): OpTip1
    Ef: …
    Uf: …
    …
```

```
  Operátor Op2(FormParam): OpTip2
    Ef: …
    Uf: …
    …
 Inicializálás
   [egy ilyen típusú adat létrehozása az itt leírt utasításokkal történik]
Modul vége.
```

Megjegyzések:

- Az egyes műveletek egyedi specifikációját jelentő elő-utófeltétel párok, amennyiben megegyeznek az exportmodulbelivel, nyilván elhagyhatók. Természetesen „értelmesen” igazítva a reprezentációhoz, újabb biztonsági támpontul szolgálhat a fejlesztéshez. (Ekkor persze újabb feladatként járul az eddigiek mellé, hogy ezek következését az „elődjükből” be kell látni:
  $\text{operáció}_{\text{Exportmodul}}.\text{Ef} \Rightarrow \text{operáció}_{\text{Modul}}.\text{Ef} \wedge \text{operáció}_{\text{Modul}}.\text{Uf} \Rightarrow \text{operáció}_{\text{ExportModul}}.\text{Uf}$.)

A visszatérő példánk egy lehetséges moduljának töredékét tervezzük meg az alábbiakban. A reprezentációs döntésünk, hogy legyen minden `TNap` adatnak legyen egy hiba-flag-je.

Példa:

```
Modul TNap: [kiindulási alap az export modul]
 Reprezentáció
   Változó
     felsKód:Egész
     hiba:Logikai
   Konstans
     Hétfő:TNap(0,Hamis)  [v.ö. a 7. axiómával]
     Kedd:TNap(1,Hamis)
     …
     Vasárnap:TNap(6,Hamis)
 Implementáció
  Operátor Min:TNap
    Másnéven Min'TNap
    Ef: –
    Uf: Min=Hétfő
    Min:=Hétfő
  Operátor vége.
  Operátor Max:TNap
    Másnéven Min'TNap
    Ef: –
    Uf: Max=Vasárnap
    Max:=Vasárnap
  Operátor vége.
  Operátor Számosság:Egész
    Másnéven Számosság'TNap
    Ef: –
    Uf: Számosság=7
    Számosság:=7
  Operátor vége.
```

```
Függvény Következő(Konstans x:TNap):TNap
  Ef: x.felsKód≠6 [6] [azaz a 7. axióma szerint nem „Vasárnap”]
  Uf: Következő.felsKód=x.felsKód+1 [v.ö. a 6. és 7. axiómával]
  Ha felsKód=6
     akkor    Következő.hiba:=Igaz
     különben Következő.felsKód:=felsKód+1
Függvény vége.
Függvény Előző(Konstans x:TNap):TNap
  Ef: felsKód≠0
  Uf: Előző.felsKód=x.felsKód-1
  …
Függvény vége.
Függvény Sorszám(Konstans x:TNap):Egész
  Ef: –
  Uf: Sorszám=x.felsKód [v.ö. a 7. axiómával és az Állítással]
  …
Függvény vége.
Függvény TNap(Konstans x:Egész):TNap
  Ef: x∈[0..6]
  Uf: TNap(0).felsKód=Hétfő.felsKód ∧ …
  …
Függvény vége.
Infix Operátor Egyenlő(Konstans x,y:TNap):Logikai
  Másnéven x=y
  [ezt a függvényt nem specifikáljuk, mert az „alapokat” firtatja,
   és elkerülhetetlenül circulum viciosus-ba ütköznénk]
  …
Operátor vége.
Infix Operátor LegyenEgyenlő(Változó x:TNap
                              Konstans y:TNap)
  Másnéven x:=y
  [ezt a függvényt nem specifikáljuk, mert az „alapokat” firtatja,
   és elkerülhetetlenül circulum viciosus-ba ütköznénk]
  …
Operátor vége.
Infix Operátor Kisebb(Konstans x,y:TNap):Logikai
  Másnéven x<y
  Ef: –
  Uf: Kisebb(x,y) ⇔ x.felsKód<y.felsKód [v.ö. a 8. axiómával]
  …
Operátor vége.
Operátor Be(Változó x:TNap):
  Másnéven Be:x
  Ef: Input∈{'hétfő','kedd','szerda'…}
  Uf: Input='hétfő' ⇒ x=Hétfő ∧ …
  …
Operátor vége.
```

[6] Persze szebb lenne így írni: …≠Vasarnap.felsKód.

```
  Operátor Ki(Konstans x:TNap):
    Másnéven Ki:x
    Ef: –
    Uf: x=Hétfő ⇒ Output='hétfő'  ∧
    …
  Operátor vége.
  Függvény Hibás?(Változó x:TNap):Logikai
    Hibás?:=hiba; hiba:=Hamis
  Függvény vége.
  …
 Inicializálás
   felsKód:=0; hiba:=Hamis
Modul vége.
```

Megjegyzés:

- Figyeljünk föl rá, hogy az ***utófeltételben*** sok esetben ***nem rögzítjük a hiba-flag értékét***! Ez szándékos: ha hibás volt a művelet előtt, maradjon is az (implicit error-axióma), ha hibás eredményre vezet, akkor persze állítódjon át garantáltan Igaz-ra.
- A kisebb operátor utófeltétele az ExportModul-beli specifikáció „elvárt” párja. Ha azonban a specifikációhoz nyúlunk vissza (8° axióma), akkor jóval egyszerűbbet kapunk: `Kisebb(x,y)` ⇔ `x.felsKód<y.felsKód`.
- Vegyük észre: az ***inicializálás***ban éppen az **1°** axióma szerint jártunk el. A többieknél is, csak azoknál nem ennyire „látványosan”.
- Időnként attól a ***konvenciónktól eltérünk***, hogy a típus reprezentációjában szereplő komponensekre (`felsKód`, `hiba`) nem a rekordnál szokásos mezőhivatkozásos jelöléssel tesszük meg (`x.felsKód` helyett csupán `felsKód`), az a magyarázata, hogy az adott operációnál *nem* lenne *egyértelmű*, hogy melyik ilyen típusú adat valamely komponenséről van éppen szó. Pl. a **Következő** operációban „szóba kerül” két TNap típusú objektum is: a kiindulásul szolgáló x paraméter és az eredményt jelentő.

7. A MODULFOGALOM ÉS A PASCAL NYELV

Amire mód van: *algoritmikus specifikáció* és a *megvalósítás*; amire nincs: az algebrai specifikáció. Többféle (Turbo/Free) Pascal-nyelvi lehetőséget lehet a típusgyártás szolgálatába állítani:

- **Unit** – *önálló fordítási egység*, amely lehetne a típus „zárt”, lefordított kerete. Zárt és lefordított ⇒ *paraméterezni* már *nem lehet*, többször *fordítani* viszont *nem kell*.
- **Include-állomány** – *forrásprogram-töredék*, amelyben a megvalósított típus „dolgai” találhatók, de bizonyos részek nem definiáltak benne, pl. a paraméterei, így „részt vesz” minden fordításban annak ellenére, hogy benne esetleg nincs változás;
- **Objektum** – olyan „rekord-szerű képződmény”, amely *egységbe zárja* a típus két kellékét: az értékhalmazt és a műveleteit; mindezt úgy teszi, hogy akár része lehet a fej-

lesztendő programnak, akár kiemelhető unit-ba vagy include-állományba (azok minden előnyével és hátrányával).

Az nyilvánvaló, hogy a Pascal-ban

- nincs *operátordefiniálás*i lehetőség, helyette vagy **function**-t vagy **procedure**-t kell használni;
- *csak egyszerű* értéket szolgáltató *függvények*et lehet definiálni (használni), ezért ilyenek gyanánt alkalmasan átalakított **procedure**-öket kell definiálni. Az átalakítás persze igencsak mechanikus, ahogy az alábbi példa mutatja:

Algoritmikus	⇒	**Pascal**

Operátor Min:TNap
  Másnéven Min'TNap
  Min:=Hétfő
Operátor vége.
	⇒	**Procedure** Min(**Var** minKi:TNap);
		Begin
		  minKi:=Hetfo
		End;

Érdemes tudni, hogy

1. a FreePascal-ban az előbbi korlátozást már feloldották, ui. record-értékű függvény definiálható;
2. a Min'TNap / Max'TNap implementálása elhagyható, ui. létezik a típusokhoz egy **Low** / **High** típusargumentumú függvény. Így a Min'TNap / Max'TNap kódolása történhet ily módon is:

Algoritmikus	⇒	**FreePascal**
…Min'TNap… …Max'TNap…	⇒	…Low(TNap)… …High(TNap)…

7.1. Unit

- A unit szintaxisa igazodik a Pascal nyelvhez, így túl sok magyarázatra nincs szükség. Annyit elöljáróban: a unit egyesíti az exportmodul (**Interface**-rész) és a modul (**Implementation**-, inicializáló rész) fogalmat.

```
Unit TipusNev;{InputParaméterek}
 Interface
  …
  {a kívülről láttatandó fogalmak:
   unit-ok, konstansok, típusok, változók;  eljárások és függvények fejsorai}
  …
 Implementation
  …
  {az elrejthető reprezentációs dolgok:
   unit-ok, konstansok, változók, típusok,  „saját" eljárások és függvények;
   az exportált eljárások és függvények  törzsükkel együtt}
  …
```

```
Begin
  …
  {a típus adatainak inicializálását végző utasítások}
  …
End.
```

Megjegyzések:

- A program ***végrehajtása*** azzal ***kezdődik***, hogy az összes hozzászerkesztett unit (**Begin** és **End.**-je közé tett) inicializáló utasításai *egyszer* s mindenkorra végrehajtódnak. Azaz nincs mód arra, hogy ha több adott (valamely unit-ban megvalósított) típusú adat van a programban, akkor azok mindegyike külön-külön inicializálódjék. Ezért sokszor be kell vezetni egy további műveletet ***inicializálás*** céllal, és rá kell bízni a programozóra, hogy a deklaráció után és az első felhasználás előtt használja is.
- Mivel ***nincs mód paraméterezésre***, ezért ellenáll mindenféle „általánosításnak”. A fenti kommentben levő InputParaméterek csak a fejlesztőnek szolgáltatnak információt arról, hogy mik azok a fogalmak, amelyek, ha lehetséges volna, paraméterként funkcionálhatnának.
- A ***unit neve*** és ***a befoglaló fájl neve azonos*** kell, legyen!
- Felhasználása: a „hívó” program **Uses** utasítása sorolja föl a felhasznált összes unitot.
- Ha ugyanaz az azonosító több hivatkozott modulban is előfordul (vagy magában a hivatkozó programban), akkor fölvethető a kérdés: melyikre mi módon lehet hivatkozni. A válasz: ***minősített azonosító*** alkalmazása, azaz a **unitnév** + **pont** + **azonosító**.
  Például: írható saját `ClrScr` eljárás, amelyben építhetünk a `Crt` unit hasonló nevű eljárására:

```
…
  Uses …,Crt,…;
  …
  Procedure ClrScr(Const cím:String);
  Begin
    Crt.ClrScr;
    Writeln(cím:40+(Length(cím) Div 2));
    …
  End;
…
Begin
  ClrScr('Ügyes kis program');
…
```

Az alábbi példa bemutatja, hogyan lehet a `TNap` típust unit-tal megvalósítani. A Pascal nyelv fentebb említett kellemetlen vonásai miatt a `TNap`-értékű függvényeket procedure-ökkel helyettesítettük. (FreePascal-ban szebben is megvalósíthatjuk. Gyakorlásul tegyük is meg!)

Példa:

```
Unit TNapUnit;{InputParaméterek}
 Interface
  Type
    TNapK=0..6;
    TNap=Record felsKod:TNapK; hiba:Boolean End;
  Const
    Hetfo:TNap=(felsKod:0;hiba:False);
    Kedd:TNap=(felsKod:1;hiba:False);
    …
  {ki tudja, h. a Pascal a deklarált adatnak milyen kezdőértéket juttat, ezért plusz
   műveletként az alábbit az asszociált műveletekhöz hozzávesszük:}
  Procedure Inic(Var x:TNap);
    {Ef: –
     Uf: x=TNap(0,Hamis)}
  Procedure Min(Var minKi:TNap);
    {Ef: –
     Uf: minKi=TNap(0,Hamis)}
  …
  Function Szamossag:Word;
    {Ef: –
     Uf: Szamossag=7}
  Procedure Kovetkezo(Const x:TNap; Var kovetkezoKi:TNap);
    {Ef: x.felsKod<>6
     Uf: kovetkezoKi.felsKod=x.felsKod+1}
  …
  {az alábbira nincs szükség, hiszen az értékadást ismeri a Pascal (:=):
  Procedure LegyenEgyenlő(Var x:TNap
                          Const y:TNap);
  }
  Function Egyenlo(Const x,y:TNap):Boolean;
    {Ef: …
     Uf: …}
  Function Kisebb(Const x,y:TNap):Boolean;
    {Ef: …
     Uf: …}
  Procedure Be(Var x:TNap);
    {Ef: Input ELEME ('HÉTFŐ','KEDD','SZERDA'…)
     Uf: Input='HÉTFŐ'  ⇒  x=Hetfo  ES  …}
  Procedure Ki(Const x:TNap);
    {Ef: –
     Uf: x.felsKod=0  ⇒  Output='HÉTFŐ'  ES  …}
  Function HibasE(Var x:TNap):Boolean;
 Implementation
  Type
    TNapS=Array [TNapK] of String[9];
```

```
  Const
    NapS:TNapS=('HÉTFŐ','KEDD','SZERDA',
                'CSÜTÖRTÖK','PÉNTEK',
                'SZOMBAT','VASÁRNAP');
  Procedure Inic(Var x:TNap);
    {Ef: -
     Uf: x=TNap(0,Hamis)}
  Begin
    x.felsKod:=0; x.hiba:=False
  End;
  Procedure Min(Var minKi:TNap);
    {Ef: -
     Uf: minKi=TNap(0,Hamis)}
  Begin
    minKi.felsKod:=0; minKi.hiba:=False
  End;
  …
  Function Szamossag:Word;
    {Ef: -
     Uf: Szamossag=7}
  Begin
    Szamossag:=7
  End;
  Procedure Kovetkezo(Const x:TNap; Var kovetkezoKi:TNap);
    {Ef: x.felsKod<>6
     Uf: kovetkezoKi.felsKod=x.felsKod+1}
  Begin
    With x do
    Begin
      {Ef-ellenőrzés:}
      If felsKod=6 then
      Begin
        kovetkezoKi.hiba:=True; Exit
      End;
      {művelet-törzs:}
      kovetkezoKi.felsKod:=felsKod+1
    End;
  End;
  …
  Function HibasE(Var x:TNap):Boolean;
  Begin
    HibasE:=x.hiba; x.hiba:=False
  End;
Begin
End.
```

Megjegyzések:

- Sajnálatos módon a sajátos Pascal logika miatt olyanok is belekerülnek az **Interface** részbe, amelyeket ténylegesen nem szeretnénk exportálni. (`TNapK` a `TNap` „belső struktúrája”…)
- A `TNap` típus felhasználását a következő példa mutatja.

  Példa:

```
Program AProgram;
  Uses …,TNapUnit,….;
  Var
    tegnap,ma,holnap:TNap;
  …
Begin
  …
  Inic(ma); {most elhagyható lenne; miért?}
  Repeat
    Write('Milyen nap van ma?:'); Be(ma);
  Until not HibasE(ma);
  …
  Writeln('Holnap:');
  Kovetkezo(ma,holnap); Ki(holnap);
  …
End.
```

Egy más elvű megoldást is találhatunk, ami azonban nem a modulból, hanem az exportmodulból indul ki. Ötlete a következő: a napok absztrakt felsorolását egészítsük ki egy további, pl. NemDef-fel elkeresztelt értékkel. Az előbbi `TNapK` és `TNap` kettőse helyett ábrázoljuk így:

```
Típus TNapK=(Hétfő, Kedd, Szerda, Csütörtök, Péntek,
             Szombat, Vasárnap, NemDef)
Változó érték:TNapK
```

Ekkor egyszerű értéktípusúak lesznek az eleddig rekord-típusú értéket szolgáltató függvények. Pl.:

```
Függvény Következő(Konstans x:TNap):TNap
  Ef: x≠Vasárnap
  Uf: Következő(x)= Következő(érték) [érték=TNapK(x)!]
  Ha érték=Vasárnap akkor   Következő:=NemDef
                    különben Következő:=Következő(érték)
Függvény vége.
```

Figyelem: itt semmi rekurzió nincs. Hiszen a definiálandó `Következő` függvény paraméterének a típusa `TNap`, amíg a felhasznált `Következő`é `TNapK`.

A Pascal-megfeleltetés úgyszólván problémamentes:

```
Unit TNapUnit;
```

```
Interface
  Type
    TNapK=(Hetfo,Kedd,Szerda,Csutortok,
           Pentek,Szombat,Vasarnap,NemDef);
   {a TNap=Record ertek:TNapK End helyett:}
    TNap=TNapK;
  Procedure Inic(Var x:TNap);
  …
  Function Kovetkezo(Var x:TNap):TNap;
  …
Implementation
   …
   Procedure Inic(Var x:TNap);
   {Ef: -
    Uf: x=Hetfo}
   Begin
     x:=Hetfo
   End;
   …
   Function Kovetkezo(Var x:TNap):TNap;
   {Ef: x<>Vasarnap
    Uf: x=Hetfo  ⇒ Kovetkezo(x)=Kedd  ES …}
   Begin
     If x=Vasarnap then Kovetkezo:=NemDef
                   else Kovetkezo:=Succ(x)
   End;
  …
```

7.2. Kódtöredék automatikus beillesztése

A unitok nyilvánvaló hátrányát igyekszik kiküszöbölni az „állomány automatikus beillesztés” lehetősége. A lényeg: a Pascal fordítóprogramot „rávesszük”, hogy a kódtöredéket tartalmazó fájlt a befoglaló program adott pontján illessze be. Ennek módja: **{$i** `töredék-fájlnév`**}** direktíva az adott helyen.

Példa:

Legyen az alábbi töredék a `TNap.inc` nevű fájlban:

```
{TNap
  InputParaméterek - ha lennének. Most nincs.
}
  Type
    TNapK=0..6;
    TNap=Record felsKod:TNapK; hiba:Boolean End;
    TNapS=Array [TNapK] of String[9];




  Const
```

```
    NapS:TNapS=('HÉTFŐ','KEDD','SZERDA',
                'CSÜTÖRTÖK','PÉNTEK',
                'SZOMBAT','VASÁRNAP');
  …
  Procedure Inic(Var x:TNap);
    {Ef: -
     Uf: x=TNap(0,Hamis)}
  Begin
    x.felsKod:=0; x.hiba:=False
  End;
  …
  Procedure Kovetkezo(Const x:TNap; Var kovetkezoKi:TNap);
    {Ef: x.felsKod<>6
     Uf: kovetkezoKi.felsKod=x.felsKod+1}
  Begin
    With x do
    Begin
      {Ef-ellenőrzés:}
      If felsKod<>6 then
      Begin
        kovetkezoKi.hiba:=True; Exit
      End;
      {művelet-törzs:}
      kovetkezoKi.felsKod:=x.felsKod+1
    End;
  End;
  …
```

A felhasználás:

```
Program AProgram;
  Uses …;
  …
  {$i TNap.inc - a TNap típus beillesztése}
  Var
    tegnap,ma,holnap:TNap;
  …
Begin
  …
End.
```

Megjegyzés:

- A fenti példából sajnos nem látszik a leglényegesebb különbség: a „kvázi paraméterezhetőség”. A későbbiek során azonban számos példa lesz a unit paraméter-problémájára.

7.3. Objektum-osztály

Objektum, helyesebben objektum-osztály fogalma számunkra azzal az előnnyel jár, hogy a programon belül megvalósíthatjuk a megfelelő típusfogalmat, azaz az értékhalmaz és művelethalmaz egységét, egységbezárását (encapsulation).[7] A szintaxisáról elegendő ennyit tudni:

```
…
  Type
    TipusNev=Object
      …
      {mező-deklarációk, amit itt az objektum
       attribútumainak vagy tulajdonságainak hívnak}
      …
      {a típus műveleteinek, metódusainak fejsorai következnek:}
      Constructor EljC(…); {elhagyható}
      Destructor EljD(…); {elhagyható}
      Procedure Elj1(…);
      …
      Function Fv1(…):TFv1;
      …
    End;
    {a típus műveleteinek kifejtése:}
    Constructor TipusNev.EljC(…);
    …
    Begin
      …
    End;
    Destructor TipusNev.EljD(…);
    …
    Begin
      …
    End;
    Procedure TipusNev.Elj1(…);
    …
    Begin
      …
    End;
    …
    Function TipusNev.Fv1(…):TFv1;
    …
    Begin
      …
    End;
  …
  Var
    a,b,c:TipusNev;
  …
```

[7] Persze elismerjük, hogy ennél jóval több újdonságot rejt az objektumok fogalma, számunkra most ennyi pontosan elegendő.

```
Begin
  …
  a.EljC(…); {az a objektum konstruktorának „hívása” a létrehozás kedvéért}
  a.Elj1(…); {az a objektum Elj1 műveletének „hívása”}
  …
```

Megjegyzések:

- Az objektum-***osztály*** (értsd: objektum-típus) definíciójában felhasználható minden korábban definiált típus, így akár „***paraméterezhető***” is.
- Semmi akadálya annak, hogy az ***osztály definícióját*** külön ***include-állományba*** kiemeljük, s ezzel biztosítsuk a könnyű *újrafelhasználás*t (reusability).

Példa:

Legyen a töredék az alábbi, `ONap.inc` nevű fájlban:

```
{Osztály ONap[8]

  InputParaméterek – ha lennének. Most nincs ilyen.
}
  Type
    TNapK=0..6;
    TNapS=Array [TNapK] of String[9];
  Const
    NapS:TNapS=('HÉTFŐ','KEDD','SZERDA',
                'CSÜTÖRTÖK','PÉNTEK',
                'SZOMBAT','VASÁRNAP');
  Type
    ONap=Object
      felsKod:TNapK;
      hiba:Boolean;
      {ki tudja, h. a Pascal a deklarált adatnak milyen kezdőértéket juttat,
        ezért plusz műveletként hozzávesszük:}
      Constructor Inic(Var x:TNap);
      Procedure Min(Var minKi:ONap);
      Procedure Max(Var maxKi:ONap);
      Function Szamossag:Word;
      Procedure Kovetkezo(Var x:ONap; kovetkezoKi:ONap);
      Procedure Elozo(Var x:ONap; elozoKi:ONap);
      Function Sorszam(Const x:ONap):Word;
      Procedure ONap(Var x:Word):ONap;
      Procedure Be(Var x:Word);
      Procedure Ki(Const x:Word);
      Function HibasE(Var x:ONap):Boolean;
    End;
```

[8] Az „O” a „T” helyett utalás, hogy „Objektum-Osztály”-ról van szó. Csak amolyan „szlávis” konvenció!

```
    Constructor ONap.Inic;
      {Ef: -
       Uf: x=TNap(0,Hamis)}
    Begin
      felsKod:=0; hiba:=False
    End;
    Procedure ONap.Min(Var minKi:ONap);
      {Ef: -
       Uf: minKi=ONap(0,Hamis)}
    Begin
      minKi.felsKod:=0; minKi.hiba:=False
    End;
    …
    Function ONap.Szamossag:Word;
      {Ef: -
       Uf: Szamossag=7}
    Begin
      Szamossag:=7
    End;
    Procedure ONap.Kovetkezo(Var kovetkezoKi:ONap);
      {Ef: felsKod<>6
       Uf: kovetkezoKi.felsKod=felsKod+1}
    Begin
      {Ef-ellenőrzés:}
      If felsKod=6 then
      Begin
        hiba:=True; Exit
      End;
      {művelet-törzs:}
      kovetkezoKi.felsKod:=felsKod+1
    End;
  …
```

A felhasználás:

```
Program AProgram;
  Uses …;
  …
  {$i ONap.inc - az ONap osztály beillesztése}
  Var
    tegnap,ma,holnap:ONap;
  …
Begin
  …
  ma.Inic;
  Repeat
    Write('Milyen nap van ma?:'); ma.Be;
  Until not ma.HibasE;
  …
  Writeln('Holnap:'); ma.Kovetkezo(holnap); holnap.Ki;
  …
```

```
End.
```

TARTALOM